

Jana Čeňková
Jan Cebe (editoři)

Meziválečná česká a slovenská žurnalistika (1918–1938)

KAROLÍNUM

MEZIVÁLEČNÁ ČESKÁ A SLOVENSKÁ ŽURNALISTIKA (1918-1938)

Jana Čeňková a Jan Cebe (editoři)

Recenzovali:

doc. PhDr. Maria Foltrichová, Ph.D.

PhDr. Pavel Večeřa, Ph.D.

Vydala Univerzita Karlova

Nakladatelství Karolinum

Redakce Dita Křišťanová

Grafická úprava Jan Šerých

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání první

Tato monografie vznikla v rámci systému podpory fakultních monografií

Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy.

© Univerzita Karlova, 2019

© Jana Čeňková, Jan Cebe et al., 2019

ISBN 978-80-246-4299-4

ISBN 978-80-246-4319-9 (pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum 2019

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

Obsah

Předmluva	7
I. TISK A TLAČ ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY	
A JEJÍ OSOBNOSTI	11
Slovenská spoločnosť a jej tlač v období 1. ČSR (1918 – 1938)	
<i>Danuša Serafiňnová</i>	12
Česká publicistika mezi dvěma světovými válkami se zaměřením na Lidové noviny <i>Barbora Oswaldová</i>	44
Národní politika jako příklad úspěšného deníku první republiky <i>Jan Cebe</i>	60
Slovenská tlač pre ženy v Československu (1918 – 1938) <i>Svetlana Hlavčáková</i>	73
Reflexe nástupu komunismu v Rusku očima katolického časopisu Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje pod ochranou blahoslavené Panny Marie v letech 1918–1938 <i>Karol Lovaš</i>	109
Od Přítomnosti ke Skutečnosti – a ještě dál. Stopy meziválečné žurnalistiky v československém exilu po roce 1948 <i>Petr Orság</i>	122
II. NAKLADATELSKÉ A KULTURNÍ ČASOPISY PRVNÍ REPUBLIKY	143
Rozpravy Aventina, časopis, který přesáhl nakladatelské ambice <i>Jana Čeňková</i>	144
Časopisy Družstevní práce <i>Jan Halada</i>	164
Typografie meziválečné avantgardy v časopise Host <i>Jaroslav Slanec</i>	177
III. ČESKOSLOVENSKÝ SPORT OŽÍVÁ V NOVINÁCH A ROZHLASU	191
Začiatky slovenskej športovej žurnalistiky na stránkach periodík Slovák (1919 – 1945) a Slovenský denník (1918 – 1938) <i>Peter Sasák</i>	192
Vznik a vývoj rozhlasové sportovní žurnalistiky v letech 1923–1938 <i>Marta Chladová</i>	206

IV. OBRAZY MEZIVÁLEČNÉ DOBY VE FOTOGRAFII, DOKUMENTU A FILMU	219
Fotografie v českých časopisech třicátých let 20. století – obrazová ilustrace, nebo fotožurnalismus? <i>Alena Lábová</i>	220
Rozhlasový pořad Okénko – vznik demokratické politické publicistiky v r. 1938 <i>Josef Maršík</i>	250
Filmový žurnál jako součást československé meziválečné žurnalistiky <i>Martin Lokšík</i>	258
Zrod české filmové dokumentární školy <i>Martin Štoll</i>	267
Novinář jako hrdina českého hraného filmu v meziválečném období <i>Magdalena Pajerová</i>	283
Summary	301
Kolektiv autorů	305

Předmluva

Období mezi dvěma světovými válkami je dodnes pro mnohé Čechy a Slováky symbolem demokracie a hospodářského i kulturního rozkvětu, který byl přerušen silami, jimž mladý stát nebyl schopen vzdorovat. Tento idealistický pohled se při detailnějším pohledu střetne s řadou problematických jevů, které období tzv. první republiky doprovázely, o období po Mnichovu 1938 nemluvě. Roztříštěnost politického života a politizace takřka všech společenských oblastí, národnostní problémy, vzrůstající nezaměstnanost v období hospodářské krize a s ní související majetková a sociální nerovnost a strach z ohrožení vnějším i vnitřním nepřítelem vedly k postupnému omezování ústavních svobod.

Přesto si ale dovolíme tvrdit, že odkaz tohoto období pro budoucnost naší země byl rozhodující a Československo během těchto dvaceti let dokázalo, že se ve všech oblastech fungování společnosti může rovnat vyspělým demokratickým státům s mnohem delší tradicí.

Jednou z oblastí, které dosáhly v meziválečném období v Československu rozmachu, jenž se v mnohém vyrovnal evropským velmocím, byla bezesporu oblast kulturní. Umělecké směry a trendy, které v té době ovládaly Evropu, často našly úrodnou půdu i v Československu, mnoho umělců získávalo zkušenosti v největších kulturních metropolích té doby, v obdivuhodných nákladech vycházela díla nejen českých, ale i zahraničních spisovatelů. Nebudeme příliš přehánět, pokud řekneme, že se Československo v této době stalo doslova republikou čtenářů a fascinace tištěným slovem prostupovala všechny vrstvy společnosti.

Tento zájem se nevztahoval jen na knihy a další neperiodické tiskoviny, ale týkal se také tisku periodického, tedy novin a časopisů. Pestrost a množství, v jakém periodika v meziválečném období vycházela, nesnese srovnání s žádným obdobím existence naší společnosti předtím a ani poté. Z hlediska rozvoje novinové a časopisecké produkce bylo

meziválečné období zlatým věkem. Každý, kdo toužil v oblasti svého konání vyniknout a být vidět, musel být v novinách či časopisech přítomen, ať již jako objekt zájmu nebo jako subjekt, tj. autor textů. Není divu, že do periodik té doby hojně přispívali nejen literáti, ale také výtvarní umělci, hudebníci, herci, sportovci, ekonomové, sociologové, politologové, právníci, historici a samozřejmě především politici, neboť jak už jsme zdůraznili výše, meziválečná společnost byla vysoce politizovaná a tisk byl s jednotlivými politickými silami často integrálně propojen. Politický boj se tak vedl nejen na půdě vlády či parlamentu, ale především v novinách. Jejich stránky představovaly kolbiště pro výměnu názorů, ovlivňování voličů a také napadání protivníků pro jednotlivé strany. Z toho všeho pak vyplývalo i specifické postavení novinářů, kteří bývali také politiky či osobami bojujícími za nějakou ideu. Projevovala se nejen v žánrech publicistických, ale světonázor žurnalisty nebo listu často rezonoval i v oblasti zpravodajské. Novinář dané doby byl zkrátka mnohem více advokátem určité myšlenky než nestranným pozorovatelem, což je role, kterou médiím a těm, již v nich pracují, přisuzujeme z velké míry dnes.

Z dnešního pohledu překvapující byla také pestrost nabídky jednotlivých periodik, která se snažila přinášet svůj specifický pohled na politiku, hospodářství, jednotlivé oblasti kultury a životní styl. Řada z nich sice existovala na hranici ekonomické udržitelnosti, z některých se však naopak stal dobře vydělávající podnik a synergie mezi politickými stranami, rozvinutým obchodním a průmyslovým prostředím a vydavateli vedla ke vzniku několika tiskových koncernů, které již vykazovaly veškeré znaky moderního vydavatelského průmyslu a v mnohém se vyrovnaly příkladům francouzským či německým. Mediální prostředí 20. a 30. let 20. století však již nepatřilo pouze tisku, byť ten zde byl stále takřka neomezeným vládcem. Svou roli na poli zábavním a do jisté míry také informačním už hrál i film, po nesmělých počátcích se začal rychle rozvíjet také rozhlas.

Následující kapitoly této publikace si nekladou za cíl představit mediální prostředí a žurnalistiku tzv. první republiky v celé její šíři. Nejedná se o práci sumarizující. Její ambicí je nabídnout čtenáři exkurz do několika vybraných zákoutí mediálního světa meziválečného Československa. Tento charakter je do jisté míry dán i samotným vznikem publikace, která navazuje na konferenci věnovanou tématu meziválečné československé žurnalistiky, pořádanou ve dnech 24. a 25. 4. 2017 Institutem komunikačních studií a žurnalistiky Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy. Přednesené příspěvky otevřely řadu

pozoruhodných témat tohoto dvacetiletí v historii našich zemí a na konec daly podnět ke vzniku publikace, kterou si nyní dovoluujeme předložit čtenářům.

Vzhledem k pestrosti předložených témat je kniha rozdělena na čtyři části, které reprezentují odlišné oblasti rozmanitého mediálního světa meziválečného Československa. První část je věnována především tématům vztahujícím se k tištěným médiím. Úvodní studie Danuše Serafinové představuje propojenost českých zemí se Slovenskem a bohatě informuje o mediálních realitách na Slovensku, další příspěvky se věnují publicistice jako fenoménu ekonomickému (Jan Cebe na příkladu vydavatelství *Národní politika* ukazuje jeden z tehdejších modelů ekonomicky úspěšného novinového podniku) a sociálnímu (příspěvek Světlany Hlavčákové k rozvoji slovenských periodik určených ženskému publiku; stopu ženy – novinářky pak sleduje na příkladu *Lidových novin* také Barboara Osvaldová). Příspěvek Karola Lovaše se váže ke kritice komunismu a sovětského režimu v katolickém tisku. Tuto část uzavírá studie Petra Orsága o vědomě pěstované kontinuitě exilového tisku s jeho prvorepublikovými vzory.

Druhá část předkládané knihy se soustředí výhradně na oblast kulturních časopisů. Jana Čenková si vybrala pro svůj příspěvek časopis *Rozpravy Aventina* (1925–1934), který vznikl z popudu Otakara Štorcha-Mariena, zakladatele významného prvorepublikového nakladatelství *Aventinum*. Na tuto studii tematicky plynule navazuje příspěvek Jana Halady věnovaný nakladatelským časopisům z produkce nakladatelství *Družstevní práce*. Tato periodika sehrála v kulturním životě první republiky důležitou roli jak svým obsahem, tak svou recenzní a autorskou produkcí, jež zahrnovala literaturu, divadlo, výtvarné umění, bytovou architekturu či film a fotografii. Specifický pohled na produkci kulturních časopisů pak nabízí příspěvek Jaroslava Slance, který na příkladu časopisu *Host* ukazuje, jak se v průběhu daného období zvyšoval důraz nejen na obsahovou, ale také grafickou stránku kulturních periodik.

Třetí oddíl je věnován oblasti sportovní žurnalistiky a nabízí srovnání rozvoje tohoto odvětví v tisku (Peter Sasák ukazuje, jak se politické otázky ve slovenském tisku začaly prolínat i do informování o sportu) a nově nastupujícím rozhlasu (přehled vývoje a specifik tehdejší rozhlasové sportovní žurnalistiky připravila Marta Chladová).

Poslední čtvrtý oddíl se pak zabývá tématy z oblasti fotožurnalismu a audiovizuální tvorby meziválečného období. Rozvoji obrazových časopisů souvisejících s nastupujícím fenoménem fotožurnalismu se pak podrobně věnuje Alena Lábová.

Martin Štoll představuje zrod české filmové dokumentární školy, která chápala film především jako výpověď o událostech a problémech dané doby. Na dokumentární filmovou tvorbu navazuje i Martin Lokšík, který představuje československé filmové zpravodajské žurnály jakožto svébytný a úspěšný zpravodajský žánr. Svébytné formě zpravodajství a publicistiky se pak věnuje i Josef Maršík v příspěvku o rozhlasovém pořadu *Okénko*. Pohled na média a novináře první republiky symbolicky uzavírá příspěvek Magdaleny Pajerové, která na filmových dílech z meziválečného Československa ukazuje obraz novinářů a médií tak, jak jej vnímali filmoví tvůrci a do jisté míry i společnost samotná.

Jana Čeňková a Jan Cebe, FSV UK

I. Tisk a tlač

Československé republiky a její osobnosti

Slovenská spoločnosť a jej tlač v období 1. ČSR (1918 – 1938)

Danuša Serafínová

Úvod

Október 1918 znamenal prelom v živote Slovákov. Po tisícročnom spolužití s Maďarmi v rámci Uhorska sa rozhodli vydať na spoločnú cestu s Čechmi, v spoločnom česko-slovenskom štáte, ktorý vošiel do dejín ako 1. Československá republika¹ rokov 1918 až 1938.

V sobotu 9. novembra 1918 priniesol obnovený *Slovenský denník* na titulnej strane príhovor k Ludu československému! Stálo v ňom: „Tvoj odveký sen stal sa skutkom. Štát československý vstúpil dnes do radu samostatných kultúrnych štátov sveta. Národný Výbor, poverený dôverou veškerého ľudu československého, prevzal ako jediný oprávnený a zodpovedný činiteľ do svojich rúk správu Tvojho štátu. Ľud československý! Všetko, čo podujímaš, podujímaš od tohto okamihu ako nový, slobodný člen veľkej rodiny samostatných slobodných národov. Novými činmi v týchto chvíľach začínajú sa nové a bohdá slávne dejiny Tvoje.“ (krátené)² Za slovenskú stranu ho podpísal Dr. Vavro Šrobár v. r. V novembri 1919 dopísal František Kulhánek v Banskej Bystrici Úvod ku svojim Ludovým dejinám československým, ktoré vyšli v roku 1920 ako vydanie Učiteľskej Jednoty Československej. Rukopis bol Jednote darovaný pre založenie učiteľského sirotského fondu. V predhovore k čitateľom stálo aj toto: „Národ československý býva v Čechách, na Morave, vo Sliezsku a na Slovensku. Slováci a Česi sú bratia, Slováč je Čech a Čech je Slováč, lebo čeština a slovenčina sú nárečia jedného jazyka... Máme svobodu, čo je najväčšie šťastie, ktoré národ môže mať... Ale teraz už nikdy nebudú

1 Prídavné meno česko-slovenský a podstatné meno Česko-Slovensko v autorských komentároch uvádzame v zhode s Pravidlami slovenského jazyka z roku 2013, v citáciách a v historických názvoch ponechávame pôvodný pravopis.

2 Ludu československému! *Slovenský denník* 1, č. 1 (1919), s. 1.

Čech a Slovák ujarmení, nikdy nebudú slabí, porobení, osihotení, hmotne a duchovne chudobní, v politike a v spisbe otrusinkári. Budú slávnymi, bohatými a šťastnými, keď budú svorní... Od dávných vekov až do terajšej svobody boli Čechovia a Slováci len za krátky čas spojení v jeden štát, ale majú dejiny slávne, dôstojné národa samostatného...“³ (krátené)

Prvá ČSR sa kreovala ako republika demokratická, ktorej ústava z 29. februára 1920 zabezpečila rovnaké práva všetkým občanom, majoritám i minoritám, ako republika, ktorá v §113 zaručila slobodu tlače, čo na Slovensku umožnilo rýchly nárast počtu titulov v slovenčine. Roku 1919 vzniklo okolo 60 nových titulov slovenských periodík, v roku 1920 ich celkový počet stúpol na 120 titulov a stále narastal.⁴ Prvá ČSR však bola celkom, ktorý vznikol spojením dvoch súčastí nerovnakej hospodárskej a kultúrnej úrovne, kde od začiatku dochádzalo k stretom medzi stúpecami centralistického riadenia štátu a slovenskými autonomistami, čo napokon v kontexte nástupu k moci totalitných režimov v Taliansku a Nemecku a blížiaceho sa vojnového konfliktu po dvadsiatich rokoch existencie viedlo k jej zániku. Mníchovská dohoda o odstúpení pohraničných oblastí Česko-Slovenska obývaných prevažne nemeckou menšinou Nemecku bola podpísaná 29. septembra. Dňa 30. septembra československá vláda akceptovala rozhodnutie Mníchovskej konferencie. Žilinskou dohodou zo dňa 6. októbra 1938 sa na podnet Hlinkovej slovenskej ľudovej strany i zástupcovia iných slovenských politických strán zjednotili na autonómii Slovenska v rámci ČSR. Dňa 7. októbra 1938 vyšiel *Slovák*, denník Hlinkovej slovenskej ľudovej strany, s palcovými titulkami na titulnej strane. V Manifeste slovenského národa o. i. deklaroval: „Mníchovská dohoda štyroch veľmocí podstatne zmenila štátne a politické pomery v strednej Európe. My Slováci, ako samobytný slovenský národ, žijúci od vekov na území Slovenska, uplatňujeme si svoje samourčovacie právo, a preto dovoľávame sa medzinárodného zagarantovania nedeliteľnosti svojej slovenskej národnej jednoty a nami obydlenej zeme. Chceme slobodne podľa vlastnej vôle určiť svoj budúci život v plnom rozsahu, v to počítajúc aj štátnu ústrojnosť v priateľskom spoľžití so všetkými okolitými národmi a tak prispieť k usporiadaniu pomerov v strednej Európe v duchu kresťanskom.“⁵ Nasledujúci príspevok Prevzali sme vládu nad Slovenskom sa začínal takto: „Slovensko

3 František Kulhánek: *Ludové dejiny Československé*. Banská Bystrica: Ludová tlačiareň, 1920, nečísl. s.

4 Luboš Šefčák – Zuzana Duhajová: *Dejiny slovenského novinárstva 1918 – 1968*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1999, s. 7.

5 *Slovák* 20, č. 228 (7. októbra 1938), s. 1.

prehovorilo. Prehovorilo jasne, prehovorilo srozumiteľne, a čo je najhlavnejšie, prehovorilo spokojne. Pokoj! Slovo, ktoré toľko ráz bolo spomínané v posledné dni a o ktoré sa bili štátnici celého sveta, aby nebolo ohrozené. Zachránený bol pokoj medzi národmi, nám pripadla úloha zachrániť ho aj doma na našom Slovensku.“⁶

Pokoj na medzinárodnej ani na domácej politickej scéne však nenastal ani po mníchovskom ústupku Hitlerovi. Mníchovská dohoda a územné požiadavky z nej vyplývajúce znamenali koniec demokratickej ČSR. Politický vývoj v republike sa začal uberať smerom doprava. Demokratické princípy boli postupne odbúrané a nahradené základmi autoritatívneho systému. Transformovaná na federáciu, oklieštená o ďalšie časti územia Viedenskou arbitrážou z 2. novembra 1938, sa ČSR rok po anšluse Rakúska stala ďalšou obeťou Hitlerových geopolitických ambícií.

Cieľom predloženej štúdie je podať prehľad najvýznamnejších titulov dennej i záujmovej periodickej tlače v slovenčine a najvýznamnejších titulov tlače národnostných menšín na Slovensku v období 1. ČSR na pozadí spoločensko-historického kontextu. Záver štúdie upozorňuje na zmeny v periodickej tlači na Slovensku, ku ktorým došlo v mesiacoch po vyhlásení autonómie.

Zloženie obyvateľstva

Majoritným obyvateľstvom slovenskej časti republiky boli Slováci, spolu s nimi tu žili Maďari, Nemci, Česi, Poliaci, Rusíni, Ukrajinci, Chorváti, Židia a skupiny Rómov (Cigánov). Popri Prešporku, ktorý sa pod menom Bratislava stal jej neoficiálnym hlavným mestom, historicky známymi mestami na strednom Slovensku boli Turčiansky Sv. Martin, Lip-tovský Sv. Mikuláš, Ružomberok, Žilina, Banská Bystrica a Zvolen, na západnom Slovensku Trnava a Nitra, na východe krajiny Košice a Prešov, Levoča a Bardejov. Kým mestské obyvateľstvo sa venovalo predovšetkým obchodu a drobnej výrobe, s výnimkou niekoľkých priemyselných centier, ktoré sa nestali predmetom likvidácie, zamestnaním obyvateľov vidieka zostávalo poľnohospodárstvo. V časoch hospodárskych kríz, keď nebol dostatok práce, rástlo vystahovalectvo. Obyvateľstvo miest bolo spočiatku spravidla trojjazyčné. Školy boli prevažne maďarsko-nemecké, slovenčina sa vyučovala iba na najnižšom stupni základných škôl. Po vzniku 1. ČSR sa začalo budovať nové školstvo. Z Čiech prišli na

6 Tamže.

výpomoc českí učitelia, maďarských a nemeckých úradníkov vystriedali českí úradníci. Zakladali sa nové školy, nový repertoár ponúkali divadlá, vznikali početné spolky, rozvíjal sa kultúrny život, novú podobu nadobudli tak literárna tvorba ako aj výtvarne umenie.

Slovenská periodická tlač v 1. ČSR (1918 - 1938)

Hoci na Slovensku začal v roku 1926 vysielat' rozhlas a určité informácie verejnosti ponúkal aj dokumentárny film, obyvateľstvo získavalo informácie spravidla z periodickej tlače. Bibliografia slovenských a inorečových novín a časopisov na Slovensku z rokov 1919 až 1938 zaznamenala 950 položiek slovenských novín a časopisov a 750 položiek novín a časopisov v maďarčine, nemčine, ruštine, rusínčine, hebrejčine a i.⁷ Hoci mnohé z nich vychádzali len krátko, ponuka dennej i záujmovej tlače, resp. novín a časopisov bola skutočne veľmi široká v porovnaní s nízkym počtom titulov v slovenčine, ktoré vychádzali koncom monarchie.⁸ V ponuke boli noviny a časopisy politických strán, ale aj periodiká, ktoré síce deklarovali, že sú „neodvislé“, ale v skutočnosti boli blízke politickým stranám, celoslovenské, ale i regionálne, tituly z oblasti priemyslu ako aj poľnohospodárstva, odvetvové, ale i odborárske. Vychádzali časopisy cirkví, časopisy literárne, tituly venované divadlu a výtvarnému umeniu, humoru a satire i periodická tlač z oblasti školstva. Osobitnú skupinu tvorila tlač určená rodine, ženám a deťom všetkých vekových kategórií. S rodinou úzko súvisela aj ponuka titulov z oblasti zdravia, odborných i populárno-vedných periodík vyhradených prevencii a liečeniu chorôb a rovnako tlač z oblasti športu, motorizmu a turizmu. Špecifickým typom tlače boli rozličné administratívne periodiká a časopisy legionárov, ktorých počet nebol vysoký. Veľká časť slovenských novín a časopisov v 1. ČSR mala v názve prídavné mená slovenský, slovenská, slovenské.⁹ Ponuka titulov jednotlivých národnostných menšín bola rovnako veľmi pestrá. Od periodík, ktoré sa obracali na širokospektrálne publikum, až po tie

7 Mária Kipsová: *Bibliografia slovenských a inorečových novín a časopisov z rokov 1918 – 1939*. Martin: Matica slovenská, 1968.

8 V roku 1918 vychádzalo 23 periodík v slovenčine, z nich osm v Budapešti. Pozri Luboš Šefčák – Zuzana Duhajová: *Dejiny slovenského novinárstva 1918 – 1968*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1999, s. 6.

9 Danuša Serafinová: Z histórie periodík s názvom „slovenské“ z obdobia monarchie a prvej ČSR, *Studia Academica Slovaca* 40 (2011), s. 277 – 290.

úzko špecializované. Najväčší počet periodík patril najpočetnejšej maďarskej menšine, podstatne menej titulov vlastnila nemecká menšina¹⁰. Spolu s ponukou titulov periodickej tlače narástol aj počet tlačiarňí, ktoré zabezpečovali jej tlač, a centier, kde periodická tlač vychádzala. K tlačiarňam periodík z čias monarchie, ako boli Kníhtlačiarsko-účastníarsky spolok v Turčianskom Sv. Martine a Lev, kníhtlačiarsky a nakladateľský spolok, úč. spol. v Ružomberku, resp. tlačiarňi Františka Klimeša v Liptovskom Sv. Mikuláši, ktorá v období 1. ČSR prešla najskôr do nájmu a v roku 1933 do vlastníctva bratov Rázusovcov a i., pribudli v období po vzniku republiky v Bratislave tlačiarne Únia, spol. s r.o., Jednota, Kníhtlačiareň Andrej, (od 1934 úč. spol.), Novina, úč. spol., v Trnave tlačiareň František Urbánek a spol., v Prešove kníhtlačiarna Minerva a Pallas, v Košiciach Štátna kníhtlačiareň, v Žiline Slovenská kníhtlačiareň a mnohé ďalšie. Na Slovensku mal svoje filiálky v Bratislave a neskôr v Žiline aj český národnosocialistický tlačový koncern Melantrich. Najvýznamnejším centrom vychádzania periodickej tlače na Slovensku sa stala Bratislava, za ňou nasledovali Košice, Trnava, Prešov a Žilina. Početné periodiká v slovenčine a v jazyku maďarskej menšiny vychádzali v Prahe. Stúpol i počet novinárov, resp. redaktorov, ktorí sa „do chlapa z iných povolání vykluli“, aby sa postupne mnohí z nich špecializovali podobne ako lekári. „Krásne, zodpovedné, závideniahodné postavenie! U takého redaktora všetkého je nadostač, ako na radvanskom jarmoku. ...Ako on píska, tak tancujú nielen zamestnanci, ale aj rady čítajúceho obecnstva. Je najvyššou inštanciou vo všetkých redakcionálnych pochybnostiach, a jeho kritike podliehajú všetky hlavy a rozumy. A bol by závideniahodnejším tvorom na svete, alebo aspoň v úslní jeho redakcie, keby nemal nad sebou – majiteľa, alebo inú tomuto podobnú kapacitu v osobe správcu tlačiarne,“¹¹ vyznieval zidealizovaný obraz redaktora v tlači. Pokým zasvätení vedeli, aká náročná je novinárska práca, pre nezasvätených povolanie redaktora naďalej zostávalo niečím veľmi jednoduchým. Novinára Slováci ešte vždy vnímali skôr ako zmýlenú, stratenú existenciu, „službu“, ktorej sa chytil len z musu, ako sa topiaci chytá britvy“.¹² Tomu zodpovedali aj existenčné podmienky slovenských redaktorov v období 1. ČSR.

10 V roku 1938 vychádzalo na Slovensku 78 periodík v maďarčine a 13 periodík v nemčine. Pozri Luboš Šefčák – Zuzana Duhajová: *Dejiny slovenského novinárstva 1918 – 1968*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1999, s. 25.

11 J. Porubský: Slovo-dve o novinách a novinároch (Pokračovanie). *Literárne listy* 1 (1930), s. 39.

12 Tamže, s. 37 – 40.

Tlač politických strán

Politická situácia na Slovensku v období 1. ČSR bola oveľa rušnejšia a dynamickejšia ako pred zánikom monarchie. Politické strany, ktoré pred rokom 1918 existovali často iba ako súčasť uhorských politických strán, sa etablovali ako pevne organizované zoskupenia. Svoj vplyv šírili aj prostredníctvom záujmových organizácií, ktoré k nim boli pričlenené. Išlo o organizácie odborárske, mládežnícke, hospodárske, kultúrne a ženské. Politické zápasy prenášali na stránky novín a časopisov, ktoré vydávali. Napádali a osočovali sa, snažili sa zdiskreditovať vedúcich predstaviteľov iných strán. Častou obeťou útokov bol Andrej Hlinka. Prirovnávali ho dokonca k negatívnym postavám z antického sveta. Jednou z nich bol rímsky cisár Nero, s ktorým ho stotožnili v príspevku Krvavý Néro na Slovensku, keď pri návrate z púti vo Velehrade nechal v Trenčianskych Tepliciach odstrániť z nádražia podobizeň majstra Jána Husa.¹³ Druhou zápornou postavou z rímskej histórie, ku ktorej ho prirovnali v čase Tukovej aféry v roku 1929, bol Catilina, ktorý v Ríme pripravoval štátny prevrat a ktorému rečník a právnik Marcus Tullius Cicero, rímsky konzul, adresoval svoju slávnú vetu: „Quosque tandem abutere Catilina, patientia nostra?“ (Dokedy ešte budeš zneužívať trpezlivosť našu, Catilina?)¹⁴ Napriek útokom Andrej Hlinka neochvejne zotrval na svojej autonomistickej pozícii a odpovedal svojim protivníkom aj takto: „Národ chcjúci žiť nikdy nezahynie. Slováci, ak nechcú zaniknúť a nechcú byť menej cennými, nesmú sa zapredať za zbytky licencie a výhody československým stranám socialistov a agrárov, ale musia žiť advent slovenský, hlasovať slovensky a dožijú sa vianoc slovenských.“¹⁵

Najsilnejšou stredopravou konzervatívnou, silne antikomunisticou, ale aj protisocialistickou politickou stranou na Slovensku v období 1. ČSR bola autonomistická Slovenská ľudová strana, ktorá v roku 1925 zmenila názov na Hlinkovu slovenskú ľudovú stranu (HSLS). Nepriatelia ju obviňovali z „maďarónstva“, čo vyvrcholilo v roku 1929, keď Vojtecha Tuku, hlavného redaktora *Slováka*, tlačového orgánu strany, známeho svojím maďarofilstvom, poslali súdy do väzenia za špionáž v prospech Maďarska. Vojtech Tuka však požíval plnú dôveru Andreja Hlinku. „Tuka nevinne sedí, ale obetoval sa za myšlienku autonómie, a národ mu túto

13 *Pravda Chudoby* 2, č. 44 (14. júla 1921), s. 3.

14 J. Slávik: Slovenský Catilina. *Slovenská Nedela* 1, č. 4, (20. októbra 1929), s. 1.

15 Andrej Hlinka: Dnes narodil sa vám Spasiteľ. *Slovák* 11, č. 292 (1929), s. 1.

obetu nikdy nezabudne,“¹⁶ vyhlásil pred súdom svedok Andrej Hlinka. Proces vnímal ako zaranžovaný na rozbitie autonomistickej Slovenskej ľudovej strany. Autonomistickú pozíciu zastávala aj národne orientovaná konzervatívna Slovenská národná strana, ktorá v rokoch 1. ČSR už nemala také významné postavenie ako v období monarchie. Obracala sa na slovenských evanjelikov a. v. Vedúcim predstaviteľom strany bol Martin Rázus, básnik, prozaik a publicista. Podporovateľkou centralistického riadenia krajiny a unitárneho štátu bola menej početná ako HSLS, ale na chod štátu vplyvnejšia Republikánska strana zemedelského a maloroľníckeho ľudu, známa ako agrárna strana,¹⁷ s predstaviteľmi ako Vavro Šrobár a najmä Milan Hodža. Do občianskeho bloku patrili aj pobočky českých strán na Slovensku – Československá strana ľudová, Československá strana socialistická (od roku 1926 Československá strana národnosocialistická), Československá národná demokracia, Československá živnostensko-obchodnícka strana stredostavovská (živnostenská strana). Ľavicovými stranami v 1. ČSR pôsobiacimi na Slovensku boli Československá sociálnodemokratická strana robotnícka a ultraľavicová Komunistická strana Československa, ktorá vznikla v roku 1921 odtrhnutím sa radikálneho krídla sociálnej demokracie, súčasť Kominterny, medzinárodnej komunistickej organizácie. Každá zo strán sa snažila prostredníctvom svojej tlače osloviť čo najväčší počet potenciálnych voličov. Každá sa snažila vlastnú politiku čo najviac vychváliť a politiku iných strán znevážiť. Tak tomu bolo aj v úvodníku s názvom Politický šíberi¹⁸, uverejnenom v týždenníku *Republikán župy podtatranskej*¹⁹. Redakcia najskôr upozorňovala na rastúci počet politických strán. Kým Anglicko ich malo tri, Spojené štáty americké dve, sedemročný československý štát ich mal dvadsaťjeden a výhľad bol, že ich počet stúpne na dvadsaťšesť. Redakcia za tým videla následky politickej nevyškolenosti slovenského voličstva, ktoré „keď niet viršlov, gulášu a pálenky, musí byť niečo iné, a to sú sľuby. Kto najviac sľubuje, toho počúva a za tým ide.“²⁰ Sľuby podľa redakcie periodika v danom momente prevzali do árendy ľudáci a politickí šíberi. Jedinou stranou, ktorá systematicky pracovala spolu s ľuďom na polepšení povojnového stavu, bola podľa redakcie ich vlastná strana, Republikánska strana zemedelského a maloroľníckeho ľudu. V zmysle hesla: „Len v našej samospasiteľnej strane je to „allright“, inde je to

16 *Slovák*. 11, č. 193 (1929), s. 1.

17 Richard Marsina et al.: *Slovenské dejiny*. Martin: Matica slovenská, b.r., s. 234.

18 Šíberi, slang. Podvodní obchodníci, priekupníci. (pozn. aut.)

19 Politickí šíberi. *Republikán župy podtatranskej*. 7, č. 38 (1925), s. 1.

20 Tamže.